

РЕЦЕНЗІЯ

доктора юридичних наук, професора,
завідувача кафедри адміністративного права та судочинства
Західноукраїнського національного університету
Кравчук Мар'яни Юріївни
на дисертацію Войтовича Сергія Валерійовича
«Цивільно-правове регулювання ліцензійних правовідносин за
законодавством України та Європейського Союзу:
порівняльно-правова характеристика»,
поданої до захисту в разову спеціалізовану вчену раду
ДФ 58.082.158 Західноукраїнського національного університету
на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 Право
за спеціальністю 081 Право

1. Актуальність теми дисертаційного дослідження не викликає сумнівів, оскільки сучасний розвиток приватного права дедалі більше характеризується розширенням сфери договірної регулювання відносин щодо результатів інтелектуальної творчої діяльності. Саме ліцензійні правовідносини сьогодні є одним із найбільш динамічних цивільно-правових інститутів, через який забезпечується ефективний обіг майнових прав інтелектуальної власності, трансфер технологій та впровадження інноваційних результатів у господарський оборот.

Особливої актуальності обрана проблематика набуває в умовах європейської інтеграції України. Гармонізація цивільного законодавства із правом Європейського Союзу вже давно не зводиться до формального відтворення окремих нормативних положень, а передбачає переосмислення концептуальних підходів до регулювання приватноправових відносин. Саме тому дослідження особливостей цивільно-правового регулювання ліцензійних правовідносин крізь призму сучасної європейської правової доктрини є своєчасним та науково обґрунтованим.

Водночас сучасні процеси цифровізації економіки, розвиток платформних моделей ведення бізнесу, використання технологій штучного інтелекту, поширення цифрового контенту істотно змінюють традиційне розуміння механізмів використання об'єктів права інтелектуальної власності. Це закономірно породжує потребу у переосмисленні класичних цивілістичних конструкцій ліцензії, ліцензійного договору та самих ліцензійних правовідносин.

Не менш важливим є те, що дослідження безпосередньо кореспондується із сучасними процесами оновлення цивільного законодавства України. Запропоновані автором підходи можуть бути використані під час подальшого вдосконалення законодавства про інтелектуальну власність, формування

сучасної моделі договірної регулювання та забезпечення належного балансу приватних інтересів учасників цивільного обороту.

Отже, тема дисертації є актуальною як із позицій розвитку цивілістичної науки, так і з огляду на сучасні потреби вдосконалення приватноправового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації

Дисертаційне дослідження виконано на високому методологічному рівні та характеризується внутрішньою логічною цілісністю. Автор послідовно розкриває поставлену наукову проблему, переходячи від дослідження теоретико-правових засад становлення ліцензійних правовідносин до аналізу їх суб'єктного складу, об'єктів, змісту, особливостей правового регулювання в Європейському Союзі та формулювання пропозицій щодо вдосконалення цивільного законодавства України. Така побудова роботи забезпечує логічний взаємозв'язок між окремими розділами та свідчить про системність авторського наукового підходу.

Ступінь обґрунтованості сформульованих висновків підтверджується широкою джерельною базою дослідження. Автором опрацьовано значний масив національного законодавства, актів права Європейського Союзу, міжнародних договорів, практики Суду Європейського Союзу, Верховного Суду, а також сучасної української й зарубіжної наукової літератури. Це дозволило комплексно дослідити правову природу ліцензійних правовідносин та уникнути одностороннього висвітлення окремих аспектів досліджуваної проблематики.

Позитивної оцінки заслуговує використання автором комплексу загальнонаукових і спеціально-юридичних методів дослідження. Застосування історико-правового, формально-юридичного, системно-структурного, порівняльно-правового та функціонального методів є не декларативним, а безпосередньо простежується у змісті дисертації та забезпечує належну аргументованість сформульованих наукових положень.

Важливою перевагою роботи є те, що висновки не мають ізольованого характеру, а логічно випливають із проведеного аналізу нормативного матеріалу, доктринальних позицій та правозастосовної практики. Автор послідовно обґрунтовує власну наукову позицію, порівнюючи різні підходи до розуміння ліцензійних правовідносин, критично оцінюючи існуючі концепції та аргументовано формулюючи власні висновки.

На особливу увагу заслуговує те, що законодавчі пропозиції автора не є декларативними, а органічно випливають із проведеного дослідження, враховують сучасні тенденції розвитку цивільного права, процеси європейської інтеграції та перспективи рекодифікації цивільного законодавства України. Це

свідчить про високий ступінь обґрунтованості отриманих результатів та їх наукову переконливість.

3. Оцінка структури та змісту дисертаційного дослідження

Структура дисертації є логічною, внутрішньо узгодженою та відповідає поставленій меті, визначеним завданням, об'єкту й предмету дослідження. Побудова роботи демонструє послідовний перехід від загальнотеоретичного осмислення правової природи ліцензійних правовідносин до аналізу окремих елементів їх структури, а відтак – до порівняльно-правового дослідження законодавства України та Європейського Союзу й вироблення пропозицій щодо його вдосконалення. Саме така логіка викладу дозволяє комплексно розкрити досліджувану проблематику.

Позитивно оцінюється відсутність фрагментарності у викладенні матеріалу. Кожний наступний розділ природно продовжує попередній, а сформульовані проміжні висновки виконують не лише підсумкову, а й методологічну функцію, забезпечуючи послідовний розвиток авторської концепції. У роботі простежується єдина внутрішня логіка дослідження, що є характерною ознакою завершеної цивілістичної праці.

Окремо слід відзначити збалансованість структурних елементів дисертації. Автору вдалося уникнути надмірної концентрації уваги лише на окремих аспектах ліцензійних правовідносин. Теоретичні положення органічно поєднані з аналізом чинного законодавства, судової практики та сучасних тенденцій розвитку права Європейського Союзу, що забезпечує комплексний характер проведеного дослідження.

Зміст роботи свідчить про належний рівень наукової зрілості автора. Дисертація не обмежується описом чинного правового регулювання, а містить його критичне осмислення, наукову полеміку з існуючими доктринальними підходами та власне бачення перспектив розвитку цивільно-правового регулювання ліцензійних правовідносин.

4. Наукова новизна одержаних результатів та їх значення для розвитку цивілістичної доктрини

Дисертаційна робота Сергія Валерійовича Войтовича містить сукупність наукових положень, висновків і пропозицій, які характеризуються належним рівнем новизни та спрямовані на подальший розвиток доктрини цивільного права і права інтелектуальної власності. Автор не обмежується узагальненням чинного законодавства чи систематизацією наявних у науці підходів, а пропонує власне концептуальне бачення ліцензійних правовідносин як самостійного різновиду цивільних правовідносин, розкриваючи їх правову природу, структуру, зміст та особливості правового регулювання.

Особливе теоретичне значення має авторський підхід до відмежування ліцензії, ліцензійного договору та ліцензійних правовідносин. У дисертації обґрунтовано, що зазначені правові категорії не можуть розглядатися як тотожні, оскільки ліцензія визначає обсяг наданого дозволу, ліцензійний договір виступає юридичною підставою виникнення відповідних прав та обов'язків, а ліцензійні правовідносини охоплюють ширшу систему взаємозв'язків між їх учасниками. Такий підхід поглиблює сучасне розуміння механізму договірної розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності.

Науково вагомим є положення про право ліцензіара здійснювати контроль за використанням об'єкта права інтелектуальної власності, яке автор обґрунтовує як окреме повноваження у структурі його прав. Автор переконливо доводить, що таке право не зводиться лише до можливості вимагати належного виконання договору, а спрямоване на забезпечення дотримання визначених договором способів, меж, території та строків використання об'єкта. Такий підхід розширює сучасні уявлення про зміст ліцензійних правовідносин і може бути врахований як у подальших наукових дослідженнях, так і при вдосконаленні цивільного законодавства.

Заслуговує підтримки сформульоване у дисертації положення про законний інтерес як самостійний елемент механізму регулювання ліцензійних правовідносин. Автор обґрунтовує самостійне значення законного інтересу у механізмі регулювання ліцензійних правовідносин, підкреслюючи його роль при реалізації прав та виконанні обов'язків сторін, а також під час тлумачення умов ліцензійного договору. Такий висновок є важливим для розуміння застосування принципів добросовісності, розумності та справедливості під час тлумачення і виконання ліцензійних договорів.

Науковою новизною характеризується також запропонована трирівнева систематизація джерел правового регулювання ліцензійних правовідносин, яка охоплює національний, міжнародний та наднаціональний рівні. Перевагою такого підходу є врахування специфіки права інтелектуальної власності, розвиток якого відбувається у постійній взаємодії національного законодавства, міжнародних договорів і права Європейського Союзу. Запропонована автором систематизація сприяє більш комплексному розумінню взаємодії національного законодавства, міжнародних договорів та права Європейського Союзу у сфері регулювання ліцензійних правовідносин.

Практична цінність запропонованих висновків полягає у можливості їх використання під час подальшого вдосконалення цивільного законодавства України у сфері розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності. Запропоновані автором висновки щодо структури ліцензійних правовідносин, змісту прав ліцензіара та ліцензіата, функціонального значення законного інтересу, а також співвідношення загальних і спеціальних норм можуть бути використані під час удосконалення положень Цивільного кодексу України про

розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності. Водночас автор обґрунтовує необхідність урахування європейського досвіду з урахуванням особливостей національної системи приватного права та чинного цивільного законодавства України.

У цілому наукова новизна роботи має не фрагментарний, а системний характер. Вона проявляється у комплексному осмисленні ліцензійних правовідносин як самостійного різновиду цивільних правовідносин із урахуванням сучасних тенденцій розвитку приватного права, європеїзації законодавства та цифровізації цивільного обороту.

5. Теоретична і практична значущість результатів дисертаційного дослідження

Результати дисертаційного дослідження Сергія Валерійовича Войтовича мають вагоме значення для подальшого розвитку доктрини цивільного права та вдосконалення правового регулювання відносин, пов'язаних із розпоряджанням майновими правами інтелектуальної власності. Теоретична цінність роботи полягає передусім у поглибленні наукового розуміння ліцензійних правовідносин як самостійного виду цивільних правовідносин, що характеризуються специфікою суб'єктного складу, особливостями об'єктів та змісту відповідних правовідносин.

Запропоноване автором розмежування понять «ліцензія», «ліцензійний договір» і «ліцензійні правовідносини» сприяє уточненню понятійно-категоріального апарату, що використовується у цивілістичній доктрині та законодавстві. Відповідні висновки можуть бути використані у подальших наукових дослідженнях правових форм розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності, під час розроблення теорії цивільних правовідносин, а також при осмисленні співвідношення договірної конструкції та правовідношення, яке виникає на її підставі.

Наукове значення мають положення дисертації щодо змісту ліцензійних правовідносин, зокрема обґрунтування самостійного характеру права ліцензіара контролювати використання відповідного об'єкта та визначення ролі законного інтересу у структурі ліцензійних правовідносин. Зазначені положення можуть стати теоретичним підґрунтям для подальшого дослідження принципів добросовісності, розумності та справедливості у договірних відносинах, а також меж здійснення суб'єктивних цивільних прав.

Практична цінність одержаних результатів полягає у можливості їх використання під час подальшого вдосконалення цивільного законодавства у сфері розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності, а також при розробленні рекомендацій щодо укладення й виконання ліцензійних договорів. Особливо корисними у цьому контексті є пропозиції щодо конкретизації змісту прав і обов'язків учасників ліцензійних правовідносин, правових наслідків

порушення встановлених договором меж використання об'єкта та механізмів забезпечення балансу інтересів сторін.

Положення дисертації можуть бути застосовані й у правозастосовній діяльності. Запропоновані автором підходи до тлумачення умов ліцензійного договору, визначення обсягу наданого права використання, оцінювання поведінки сторін з позицій добросовісності та встановлення меж здійснення контрольних повноважень ліцензіара здатні сприяти формуванню більш послідовної судової практики у спорах, що виникають із ліцензійних правовідносин.

Одержані результати можуть бути використані в освітньому процесі під час викладання дисциплін цивілістичного циклу, насамперед «Цивільне право» та «Право інтелектуальної власності», а також при підготовці навчально-методичних матеріалів і спеціальних курсів, присвячених договірному регулюванню використання об'єктів права інтелектуальної власності.

Таким чином, результати дисертації мають комплексне теоретичне і практичне значення. Вони поглиблюють сучасні наукові уявлення про ліцензійні правовідносини та водночас можуть бути використані для вдосконалення законодавства, правозастосовної практики, договірної роботи й освітньої діяльності.

6. Повнота оприлюднення основних положень і результатів дисертації

Основні наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації Сергія Валерійовича Войтовича, належним чином відображені в опублікованих ним наукових працях. Тематика публікацій безпосередньо пов'язана з предметом дисертаційного дослідження та охоплює його ключові теоретичні, нормативні й прикладні аспекти.

Аналіз публікацій здобувача дає підстави стверджувати, що в них послідовно висвітлено питання становлення та розвитку ліцензійних правовідносин, їх цивільно-правової природи, системи джерел правового регулювання, особливостей суб'єктного й об'єктного складу, змісту прав та обов'язків учасників, а також співвідношення законодавства України і права Європейського Союзу. Окремі праці присвячено сучасним напрямам розвитку ліцензування, зокрема цифровому використанню об'єктів права інтелектуальної власності, відкритим ліцензіям, трансферу технологій та впливу конкурентного права на договірне розпорядження майновими правами.

Зміст опублікованих праць відповідає положенням, винесеним на захист, і засвідчує поступовість формування авторської наукової концепції. Публікації не є відокремленими одна від одної тематичними розвідками, а утворюють взаємопов'язану систему, в межах якої послідовно розвиваються основні положення дисертації. Це дає можливість простежити логіку наукового пошуку

здобувача та еволюцію його поглядів на правову природу і перспективи розвитку ліцензійних правовідносин.

Позитивним є те, що у працях відображено не лише загальні теоретичні висновки, а й конкретні пропозиції щодо вдосконалення цивільного законодавства України, адаптації національного регулювання до європейських підходів та розвитку договірних механізмів використання об'єктів права інтелектуальної власності. Наукові публікації передають як доктринальну, так і практичну складову проведеного дослідження.

Опублікування результатів у наукових виданнях, а також їх представлення під час наукових заходів забезпечили належну апробацію основних положень дисертації. Тематика публікацій і матеріалів апробаційних заходів відповідає змісту роботи, а викладені в них результати належать особисто здобувачеві.

Отже, основні наукові результати дисертаційного дослідження достатньо повно оприлюднені у працях автора, а характер, зміст і спрямованість публікацій відповідають темі дисертації та сформульованим у ній положенням наукової новизни.

7. Дотримання принципів академічної доброчесності під час виконання дисертації

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи Сергія Валерійовича Войтовича, науковими публікаціями здобувача та матеріалами, поданими до захисту, дає підстави констатувати дотримання автором основоположних принципів академічної доброчесності.

Дисертація справляє враження самостійно виконаного наукового дослідження. Авторська позиція послідовно простежується у постановці наукової проблеми, виборі методологічних підходів, аналізі доктринальних джерел, інтерпретації нормативного матеріалу, формулюванні положень наукової новизни, висновків і пропозицій щодо вдосконалення цивільного законодавства України. Викладення матеріалу характеризується внутрішньою логікою, аргументованістю та належним рівнем наукової самостійності.

Використані у роботі наукові положення, концепції та висновки інших дослідників супроводжуються відповідними посиланнями. Автор коректно відмежовує запозичені наукові погляди від власних міркувань, вступає у доктринальну дискусію, наводить аргументи на підтримку або заперечення відповідних позицій та формулює самостійні висновки. Цитування здійснюється з дотриманням вимог наукової етики, а список використаних джерел відображає джерельну основу проведеного дослідження.

Належним є використання нормативно-правових актів України, міжнародних договорів, актів права Європейського Союзу та матеріалів судової практики. Посилання на відповідні джерела дозволяють ідентифікувати правову основу авторських міркувань і перевірити достовірність наведених положень.

Порівняльно-правові висновки не подаються як бездоказові твердження, а ґрунтуються на аналізі відповідного нормативного та правозастосовного матеріалу.

Основні результати дисертації відображені в наукових публікаціях здобувача. Зміст опублікованих праць узгоджується з положеннями дисертації та засвідчує послідовність апробації авторських результатів. У роботі не виявлено ознак привласнення чужих наукових результатів, фабрикації чи фальсифікації даних, некоректного запозичення або інших проявів академічної недоброчесності.

Дисертаційне дослідження Сергія Валерійовича Войтовича виконано з дотриманням вимог академічної доброчесності, принципів наукової етики та належної культури використання джерел.

8. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертаційної роботи і її окремих положень

Висока оцінка дисертаційного дослідження, належний рівень обґрунтованості його основних положень, наукова новизна та практична значущість одержаних результатів не виключають можливості висловлення окремих міркувань дискусійного характеру. Їх наявність зумовлена складністю досліджуваної проблематики, багаторівневим характером правового регулювання ліцензійних правовідносин та існуванням різних доктринальних підходів до окремих аспектів цієї тематики.

Окремі положення дисертації можуть стати предметом подальшої наукової дискусії та потребують додаткової аргументації або уточнення. Насамперед це стосується окремих аспектів правової природи ліцензійних правовідносин, змісту суб'єктивних прав їх учасників, співвідношення національного законодавства і права Європейського Союзу, а також перспектив удосконалення відповідного правового регулювання.

1. У дисертації обґрунтовується самостійний характер ліцензійних правовідносин як різновиду цивільних правовідносин (с. 77 дисертації). Разом із тим запропонована автором концепція актуалізує більш широку доктринальну проблему – визначення місця ліцензійних правовідносин у системі цивільного права. Залишається відкритим питання, чи є достатні підстави для їх виокремлення як самостійного цивільно-правового інституту, чи вони повинні розглядатися як складова загального інституту договорів щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності. На нашу думку, саме це питання могло б бути предметом більш розгорнутої авторської аргументації.

2. Автор обґрунтовує трирівневу систему джерел правового регулювання ліцензійних правовідносин, що загалом заслуговує на підтримку (с. 80 дисертації). Водночас у роботі лише частково розкрито одну з найбільш дискусійних проблем сучасної європейської цивілістики – взаємодію

приватноправового регулювання ліцензійних договорів із механізмами конкурентного права Європейського Союзу. Насамперед це стосується випадків, коли застосування конкурентно-правових обмежень впливає на межі реалізації принципу свободи договору. Більш детальний аналіз цієї проблематики посилив би порівняльно-правову складову дослідження.

3. Одним із найбільш цікавих результатів дисертації є звернення автора до категорії законного інтересу як самостійного елемента механізму регулювання ліцензійних правовідносин (с. 115 дисертації). Водночас саме ця категорія традиційно належить до найбільш дискусійних у сучасній цивілістиці. У зв'язку з цим було б доречно більш детально окреслити критерії, які дозволяють відмежувати законний інтерес від суб'єктивного цивільного права та визначити практичні наслідки такого розмежування при вирішенні спорів, пов'язаних із виконанням ліцензійних договорів.

4. У дисертації широко використано практику Суду Європейського Союзу та Верховного Суду, що істотно підсилює аргументацію автора. Разом із тим видається, що потенціал судової практики міг бути використаний ще ширше, зокрема для формування узагальнених критеріїв тлумачення умов ліцензійних договорів та визначення меж здійснення прав і обов'язків їх учасників. Такий підхід сприяв би ще тіснішому поєднанню доктринального та практичного аспектів дослідження.

Все ж висловлені зауваження мають виключно науково-дискусійний характер, не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації та можуть бути враховані здобувачем у подальших наукових дослідженнях і розвитку окремих положень запропонованої ним концепції цивільно-правового регулювання ліцензійних правовідносин.

9. Загальний висновок і оцінка дисертації

Дисертаційна робота Войтовича Сергія Валерійовича на тему «Цивільно-правове регулювання ліцензійних правовідносин за законодавством України та Європейського Союзу: порівняльно-правова характеристика» є самостійним, завершеним і цілісним науковим дослідженням, у якому вирішено актуальне наукове завдання, пов'язане з розвитком цивілістичних засад ліцензійних правовідносин та вдосконаленням їх правового регулювання в Україні з урахуванням права Європейського Союзу. Сформульовані автором положення характеризуються науковою новизною, належним ступенем обґрунтованості, теоретичною та практичною значущістю.

Основні результати дослідження достатньо повно відображені у наукових публікаціях здобувача, а сама робота виконана з дотриманням принципів академічної доброчесності. Висловлені у рецензії зауваження мають переважно дискусійний і рекомендаційний характер, не знижують наукової цінності дисертації та не впливають на її загальну позитивну оцінку.

Отже, дисертація Войтовича Сергія Валерійовича відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри адміністративного
права та судочинства
Західноукраїнського національного
університету

Мар'яна КРАВЧУК

